فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸، شماره اول، بهار ۱۳۹۲، شماره پیاپی ۱۰۸

سید اسکندر صیدایی، استادیار گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان
نصرت مرادی، کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه اصفهان
حسنعلی غیور، استاد گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان
E-mail: S.Seidaiy@geo.ui.ac.ir

شماره مقاله: ۸۸۹
شماره صفحه پیاپی ۱۸۸۸۶-۱۸۸۵۰

S. E. Saidaei
N. Moradi
H. Ghayour

بررسی و تحلیل جاذبه‌ها و پتانسیل‌های اکوتوریسمی شهرستان ارومیه با استفاده از مدل استراتژیک SWOT*

چکیده

در طول شصت سال گذشته، جهان شاهد تغییرات چشم‌گیری در زمینه شیوه مسافرت از مکانی به مکان دیگر بوده است. در این مدت نه تنها شیوه‌های مسافرت، بلکه مقاصد گردشگری، انگیزه و تعدد این مسافرت‌ها نیز تغییر نموده است. یکی از این تغییرات، پیدایش شکل خاصی از گردشگری به نام اکوتوریسم است که در سال‌های اخیر رشد بسیار سریعی داشته و به یکی از پدیده‌های مهم صنعت گردشگری تبدیل شده است. این شکل گردشگری نسبت به مردم، مکان‌های گردشگری و اشیایی که بازدید می‌شوند به شدت احترام گذاشته می‌شود و در آن تأکید خاصی بر حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی، درگیر کردن مردم محلی در فرآیندهای برنامه‌ریزی و ایجاد رفاه برای این مردم دیده می‌شود. شهرستان ارومیه واقع در شمال غرب ایران با تنوع منابع اکولوژیکی و فرهنگی، فرصت‌ها و نقاط قوت بسیار زیادی برای سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه اکوتوریسم دارد. پژوهش حاضر با بررسی این فرصت‌ها و قوت‌ها و تعیین نقاط ضعف و تهدیدها، به ارائه استراتژی‌های مناسب برای توسعه اکوتوریسم این منطقه می‌پردازد. این پژوهش با توجه به هدف، از نوع کاربردی و از نظر روش تحقیق از نوع تحلیلی، توصیفی و پیمایشی است. در این تحقیق پس از تهیه کلیات و چهارچوب نظری، برای کسب اطلاع از مناطق مورد مطالعه و بررسی جایگاه و چگونگی گردشگری در آن منطقه، به انجام عملیات میدانی اقدام گردید. به طور کلی، سه

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

پرسشنامه (گردشگران، مردم بومی، مسؤولان) طراحی و پس از تکمیل این پرسشنامه‌ها، برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار Spss و مدل SWO استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد که شهرستان ارومیه با مجموع ۴۰ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و با امتیاز وزنی ۳/۱۳ و ۲/۸۲ به ترتیب برای نقاط قوت و فرصت، پتانسیل‌ها و توانمندی‌های فراوانی برای توسعه اکوتوریسم دارد، ولی در عین حال ۱۹ نقطه ضعف و تهدید فراروی اکوتوریسم منطقه به عنوان محدودیت‌ها و تنگناها و با امتیاز وزنی ۳/۷۸ و ۳/۲۲ به ترتیب برای ضعف‌ها و تهدیدها نشان می‌دهد که اکوتوریسم این منطقه با چالش‌ها و مشکلات جدی و اساسی مواجه است. نتایج پژوهش همچنین نشان داد که توسعه اکوتوریسم در توسعه اقتصادی منطقه تأثیر بسیار زیادی دارد و در صورت برنامه‌ریزی درست و استفاده بهینه و منطقی از جاذبه‌های اکوتوریسمی و رفع مشکلات و نقاط ضعف و استفاده از فرصت‌های موجود، می‌توان شاهد توسعه اقتصادی در زمینه‌های ایجاد درآمد، اشتغال، تنوع فعالیت‌های اقتصادی و به طور کلی، افزایش سطح رفاه برای مردم شهرستان بود.

واژه‌های کلیدی: توریسم، اکوتوریسم، شهرستان ارومیه، مدل SWOT

مقدمه

امروزه صنعت عظیم و جهانی گردشگری با خصوصیات منحصر به فرد خود، تأثیرات زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع داشته، به عنوان یکی از فاکتورهای مهم توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به شمار می‌رود. تأثیرات گردشگری در توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال باعث شده که این صنعت به بزرگترین صنعت در جهان تبدیل شود و رشد بسیار چشم‌گیری داشته باشد؛ به طوری که در سال ۲۰۰۴ طی ۱۰ سال نرخ رشد این صنعت ۲۵ درصد بوده و سازمان جهانی گردشگری(WTO) پیش بینی کرده است که تا سال ۲۰۲۰ تعداد گردشگران جهان به ۱/۶ میلیارد نفر برسد (Black& Crabtree, 2007, 1). طبق گزارش شورای جهانی سفر و

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

گردشگری[1] صنعت گردشگری در سال ۲۰۰۶ بطور مستقیم و غیر مستقیم ۱۰/۳ درصد تولید خالص داخلی، ۲۳۴/۳ میلیون شغل و ۸/۷ درصد کل اشتغال را به خود اختصاص داده است. این شورا همچنین پیش بینی کرده که بین سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۶، این صنعت سالانه ۴/۲ درصد رشد خواهد کرد(Holden, 2008, 5). این اهمیت و نقش گردشگری باعث شده که از آن به عنوان گذرگاه توسعه یاد کنند (خسروی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۸۹) و اقتصاددانان آن را «صادرات نامرئی» بنامند (رضوانی، ۱۳۸۵: ۶۱). در سال‌های اخیر افزایش نگرانی‌ها نسبت به محیط طبیعی و فشارهای ناشی از زندگی شهری باعث شده که انسان از گردشگری انبوه[2] کم کم فاصله بگیرد و به طبیعت و آرامش آن پناه ببرد و بدین ترتیب، روز به روز بر تعداد گردشگران از پارک‌ها، مناطق حفاظت شده و مناطق طبیعی افزوده شود؛ به طوری که توجه به اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی در مقایسه با سایر انواع گردشگری بسیار افزایش یافته و سرعت رشد آن در مقایسه با خود صنعت گردشگری به عنوان یک کل، سه برابر بیشتر بوده است (Wearing & Neil, 2009, 6). اهمیت اکوتوریسم در عرصه جهانی به حدی بوده که سازمان ملل سال ۲۰۰۲ را به عنوان «سال بین المللی اکوتوریسم» نامید. اکوتوریسم که اختصار واژه Ecological Tourism است، بر خلاف سایر جنبه‌های توریسم دارای محتوایی چند بعدی است (Higham, 2007, 24) که می‌تواند باعث تحرک‌بخشی به توسعه اقتصادی در سطح ملی و محلی، تنوع بخشی به اقتصاد، کسب سود، ایجاد زیرساخت‌ها، ایجاد سرمایه و بنیه مالی برای مدیریت و حفاظت از مناطق طبیعی، ایجاد عدالت اقتصادی، افزایش آگاهی و بینش افراد جامعه در مورد محیط زیست و حفاظت از آن و حفظ فرهنگ‌ها گردد Stone & (Wall, 2004, 12).

ایران با ۱۶۴۸۱۹۵ کیلومتر مربع مساحت، در نقاط مختلف آب و هوایی بسیار متفاوتی دارد که این خود، تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری را موجب شده است. این کشور با داشتن ده پارک ملی، چهل و دو منطقه حفاظت شده، بیست پناهگاه حیات وحش و پنج اثر طبیعی و نیز نقاط ییلاقی فراوان، برای گسترش اکوتوریسم زمینه مناسبی دارد و به دلیل برخورداری

1. WTTC
2. Mass Tourism

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

از تنوع زیست اقلیمی و گوناگونی سیمای طبیعی به سرزمین تضادها معروف گشته است (دربیگی، ۱۳۷۹: ۲۴۹). بررسی جغرافیای طبیعی ایران و نیز امکان سنجی هر کدام از جاذبه های اکوتوریستی قابل سرمایه‌گذاری در کشور ما بیانگر آن است که اکوتوریسم در ایران یک منبع اقتصادی کم نظیر خاص بسیار مستعد و البته رها شده به حال خود است. در این میان، شهرستان ارومیه با داشتن جاذبه‌های متعدد طبیعی و فرهنگی، یکی از مستعدترین مناطق کشور برای توسعه اکوتوریسم به شمار می‌رود. پارک ملی، چشمه‌های متعدد منطقه،تالاب‌ها، مرداب‌ها، مناطق حفاظت شده، کوه‌های سر به فلک کشیده، مراتع ییلاقی، دشت‌های حاصلخیز با چشم‌اندازهای طبیعی و زیبا، باغ‌های متعدد میوه، دره‌های سرسبز و فرح‌بخش، غارها، رودخانه‌ها، میراث فرهنگی منطقه و از همه مهم‌تر دریاچه ارومیه به عنوان مهم‌ترین پدیده طبیعی، اقتصادی و گردشگری به همراه جزایر متعدد داخل آن و زیستگاه-های پرندگان و گونه‌های گیاهی و جانوری، عمده‌ترین جاذبه‌های اکوتوریسمی شهرستان ارومیه را تشکیل می‌دهند که بیشتر آنها ناشناخته مانده و در حال هم اکنون تنها اندکی از این جاذبه‌ها مورد استفادهٔ گردشگران قرار می‌گیرد و بسیاری از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی به دلیل نبود برنامه‌ریزی منسجم و اصولی و عدم سرمایه‌گذاری های کافی و نبود امکانات و خدمات و زیرساخت‌های گردشگری، نتوانسته‌اند توسعه پیدا کنند. لذا پژوهش حاضر به دنبال آن است به این مهم پاسخ دهد که مهم‌ترین توانمندی‌ها و محدودیت‌های فراروی توسعه اکوتوریسم در شهرستان ارومیه کدامند؟ و چه راهبردها و راهکارهایی برای برنامه‌ریزی صحیح، استفاده بهینه از این توانمندی‌ها و گسترش اکوتوریسم در این منطقه می توان ارائه داد تا از آن به عنوان راهبرد و فرصتی جدید برای تسهیل توسعه اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست- محیطی شهرستان و نهایتاً کل استان استفاده گردد.

پژوهش حاضر اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- شناخت توان‌های بالقوه و بالفعل اکوتوریسمی شهرستان ارومیه؛
- بررسی و شناخت مشکلات و تنگناهای موجود بر سر راه توسعه اکوتوریسم منطقه؛
- بررسی تأثیر اکوتوریسم در توسعه اقتصادی منطقه؛

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

- تعیین خط مشی‌ها و سیاست‌های راهبردی برای استفاده بهینه وتوسعه توانمندی‌های اکوتوریسم شهرستان.

پیشینه تحقیق

از دهه ۱۹۸۰ مطالعات و تحقیقات گسترده‌ای در سطح جهانی در باره اکوتوریسم صورت گرفته و از آن زمان تاکنون نتایج آنها بر خط‌مشی‌های گردشگری تأثیرگذار بوده است. از مهم‌ترین تحقیقات و مطالعاتی که در سال‌های اخیر در این زمینه صورت گرفته، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

گارتنر جونز[3] (۱۹۹۷)، در پژوهشی به بررسی وضعیت توسعه اکوتوریسم منطقه حفاظت شده «کالاکمول» واقع در کشور مکزیک پرداخته و نتایج تحقیق وی نشان داده است که ایجاد مکان‌های اقامتی- رفاهی، رستوران‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی گردشگری که در راستای توسعه اکوتوریسم این منطقه صورت گرفته، با برنامه‌ریزی جامع و کاملی همراه نبوده و باعث فشار بر روی جامعه محلی و منابع طبیعی گردیده است . وی علت این امر را مشارکت ندادن مردم در فرآیندهای برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم در این منطقه دانسته است (Gartner Jones, 1997). بوک بایندر و همکاران[4] (۱۹۹۸)، در مقاله‌ای با بررسی نقش اکوتوریسم در حفاظت از محیط زیست پارک ملی «رویال» واقع در کشور نپال، چنین نتیجه می‌گیرند که در این منطقه اکوتوریسم در ایجاد فرصت‌های شغلی و ایجاد درآمد برای مردم محلی نقش حاشیه‌ای داشته و منافع حاصل از آن برای مردم بسیار ناچیز بوده است؛ لذا اکوتوریسم نمی‌تواند ضامن حفظ محیط زیست منطقه در طولانی مدت گردد (Bookbinder, et. Al, 1998).

اسلینگر[5] (۲۰۰۲)، در رساله دکترای خود، ضمن بررسی وضعیت اکوتوریسم در یکی از جزایر کارائیب به نام «دومینیکا» چنین نتیجه می‌گیرد که اکوتوریسم این منطقه با دیگر

3. Gartner Jones
4. P. Bookbinder, et al.
5. Slinger

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

بخش‌های اقتصادی، از جمله بخش کشاورزی ارتباط داشته و باعث کاهش چشم‌گیر بیکاری فصلی گردیده است. یافته‌های وی همچنین نشان می‌دهد که مشارکت مردم در صنعت اکوتوریسم باعث ایجاد انگیزه قوی در مردم در حفاظت از منابع طبیعی و نهایتاً توسعه منطقه‌ای این جزایره شده است (Slinger, 2002).

سوریانو[6] (۲۰۰۷)، در پژوهشی وضعیت اکوتوریسم کشور مکزیک را مطالعه کرده و چنین نتیجه گرفته است که این کشور بواسطه برخورداری از منابع طبیعی و فرهنگی، پتانسیل‌های عظیمی در زمینه اکوتوریسم دارد، ولی به دلیل نبود ساختار قانونی مناسب برای توسعه اکوتوریسم، این پتانسیل‌ها بالفعل نگردیده است (Soriano, 2007).

آدابووا ایدو[7] (۲۰۰۹)، در رساله دکترای خود نقش گردشگری فرهنگی و اکوتوریسم را به عنوان استراتژی توسعه کشور غنا مطالعه و تأثیرات زیست- محیطی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی گردشگری را در این کشور بررسی کرده است. نتایج تحقیق وی نشان داد که گردشگری در کشور غنا باعث افزایش فرصت‌های شغلی برای زنان، توسعه منابع انسانی، توسعه زیرساخت‌ها و حفظ منابع اکولوژیکی گردیده است (Adabowa Aidoo, 2009).

اریسیان (۱۳۸۲)، در پایان نامه خویش با عنوان <<شناسایی و معرفی جاذبه‌های اکوتوریسم در شهرستان سمیرم>>، ضمن معرفی جاذبه‌های اکوتوریسمی و رتبه‌بندی نقاط روستایی مناسب توسعه گردشگری، چنین نتیجه می‌گیرد که ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگری و طراحی قطب‌های جاذب اکوتوریسمی در این منطقه، سبب ایجاد زمینه‌های اشتغال در محیط‌های روستایی و در نهایت توسعه منطقه‌ای خواهد شد (اریسیان، ۱۳۸۲).

زنگی آبادی و محمدی ده چشمه (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان امکان سنجی توانمندی‌های گردشگری طبیعی استان چهارمحال و بختیاری به روش SWOT، به ارایه راهبردهایی برای گردشگری طبیعی در استان چهارمحال بختیاری پرداخته و نشان داده است که این استان توانمندی‌ها و فرصت‌های زیادی برای توسعه اکوتوریسم دارد که رشد و

6. Soriano
7. Adabowa Aidoo

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

شکوفایی آنها نیازمند برنامه‌ریزی جامع و گسترده است (زنگی آبادی و محمدی ده چشمه، ۱۳۸۷).

طهماسبی‌پور (۱۳۸۹)، در پایانامه کارشناسی ارشد خود توانمندی‌های گردشگری شهرستان باغملک به عنوان قطب اکوتوریسم استان خوزستان را تحلیل کرده و در پژوهش خود با استفاده از مدل SWOT به این نتیجه رسیده که منطقه مورد نظر از پتانسیل بالایی در زمینه گسترش اکوتوریسم برخوردار است و در صورت برنامه‌ریزی مناسب می‌تواند به عنوان قطب اکوتوریسم در استان خوزستان ایفای نقش کند (طهماسبی‌پور، ۱۳۸۹).

خالدی و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی با بهره‌گیری از تکنیک SWOT، به امکان سنجی جاذبه‌های توریستی- اگرواکوتوریستی در توسعه دهستان لواسانات کوچک پرداخته‌اند. نشان پژوهش آنان نشان داده که این محدوده دارای نقاط قوت داخلی و قابلیت‌های توریستی- اگروتوریستی بسیار بالایی است بنابراین ضرورت اعمال استراتژی‌ها و راهکارهای اساسی با تأکید بر نقاط قوت با از بین بردن یا کاهش تهدیدها و استفاده از اصل مزیت نسبی و بهره‌گیری از عوامل بیرونی در راستای پایداری سکونتگاه‌های روستایی تأکید می‌شود (خالدی و همکاران، ۱۳۹۰).

فرضیات پژوهش

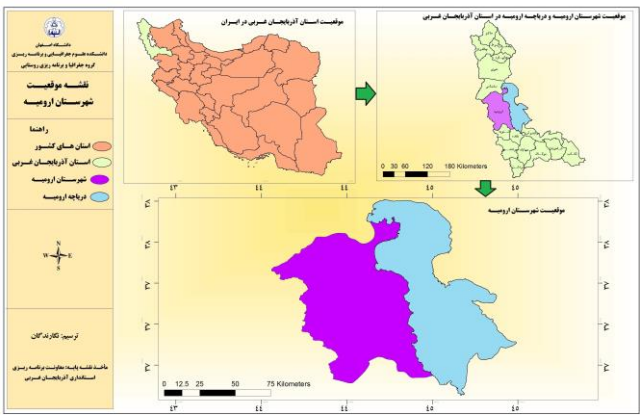
- به نظر می‌رسد شهرستان ارومیه توانمندی‌ها و پتانسیل‌های لازم برای گسترش اکوتوریسم را دارد.
- بین توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اکوتوریسم در شهرستان ارومیه رابطه معناداری وجود دارد.

قلمرو پژوهش

شهرستان ارومیه به مرکزیت شهر ارومیه، با مساحتی حدود ۵۲۵۱/۱۸۵ کیلومترمربع به فاصله ۹۰۰ کیلومتری شهر تهران در شمال غربی ایران واقع شده است. این شهرستان با

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

کشورهای ترکیه و عراق هم‌مرز می‌باشد. حدود سیاسی شهرستان ارومیه از شمال، شرق و جنوب به ترتیب شهرستان‌های سلماس، نقده و مهاباد و دریاچه ارومیه و از غرب به کشورهای ترکیه و عراق محدود است. شهرستان ارومیه در موقعیت جغرافیایی ۴۴ درجه و ۲۳ دقیقه تا ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۷ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده است (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، ص ۵). شهرستان ارومیه دارای ۵ بخش، ۵ شهر، ۲۰ دهستان و ۶۳۲ آبادی دارای سکنه است (سالنامه آماری استان آذربایجان غربی، ۱۳۸۷).

شکل ۱: نقشه محدوده مورد مطالعه

تعاریف، مفاهیم و مبانی نظری

گردشگری طبیعت‌محور همانند سایر اشکال گردشگری قدمتی بسیار طولانی دارد. در دنیای غرب نویسندگان و متفکران دوره رمانتیک الهام‌بخش این عقیده بودند که طبیعت بکر به عنوان یک عامل مهم فرح‌بخش روحی و روانی برای ساکنان شهری عمل می‌کند. چنین عقیده‌ای باعث شد که در قرن نوزدهم و هجدهم در آمریکای شمالی و اروپا، مسافرت به محیط‌های طبیعی فقط به طبقات بالای جامعه محدود گردد. برخی از نویسندگان نظیر اورامز[8]

8. Orams

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

(۱۹۹۵) و هونگارد[9] (۱۹۹۴) معتقدند که ریشه این اصطلاح به دهه ۱۹۸۰ بـر مـی‌گـردد. در حالیکه برخی دیگر نظیر هیگینز[10] (۱۹۹۶) معتقدند که ریشه این اصـطلاح بـه اواخـر دهـه ۱۹۷۰ به کار میلر درباره توسعه اکوتوریسم در آمریکای لاتین مربـوط مـی‌شـود. نلسـون[11] (۱۹۹۴) نیز معتقدند که مفهوم اکوتوریسم یک مفهوم بسیار قدیمی است و در طول قـرن‌هـا وجود داشته است ولی در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ یعنی هنگامیکـه محققـان دربـاره اسـتفاده نادرست از منابع طبیعی اظهار نگرانی نمودند این مفهوم وارد ادبیـات گردیـد (Banerjee, 2007, 20). گرچه منشأ مفهوم اکوتوریسم کاملاً مشخص نیست ولی ریشه تاریخی این مفهوم به دهه ۱۹۶۰ یعنی زمانی برمی‌گردد که اکولوژیست‌ها و طرفـداران محـیط زیسـت دربـاره استفاده نادرست از منابع طبیعی ابراز نگرانی کردند و حفظ گونه‌های زیستی به خاطر منـافع اقتصادی و استثمار و بهره‌برداری بیش از حد از منابع طبیعی در معرض خطر قرار گرفته بود (Higham, 2007, 26). از طرف دیگر کشورهای کمتر توسعه‌یافته به این امر پی بردند کـه گردشگری طبیعت‌محور وسیله مناسبی برای بدست آوردن ارز به شمار می‌رود و در مقایسـه با سایر فعالیت‌ها نظیر بهره‌برداری از جنگل‌ها و کشاورزی اثرات مخرب کم‌تری برای منابع در پی دارد. در این راستا در اواسط دهه ۱۹۸۰ بسیاری از ایـن کشـورها از اکوتوریسـم بـه عنوان وسیله‌ای برای حفاظت از منابع طبیعی و اهداف توسـعه اسـتفاده نمودنـد (Weaver, 2001, 5). بنابراین می‌توان گفت که اکوتوریسم در بطن جنبش‌های زیست محیطی دهه‌هـای ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ شکل گرفت (Honey, 1999, 19). بطور کلی تکامل اکوتوریسم بـه مفهـوم امروزی آن با ۳ مسأله اصلی در ارتباط بوده است: اولاً اکوتوریسم واکنشی در برابـر اثـرات منفی توریسم انبوه بوده است. دوماً واکنشی نسبت به افزایش تقاضای مسافرت بـه منـاطق و جاذبه‌های طبیعی بوده است. ثانیاً اکوتوریسم نتیجه بالا رفـتن درک و پـذیرش حفاظـت از محیط‌زیست و پایداری بـوده اسـت (Weaver, 2001: 24). کلمـه اکوتوریسـم از دو واژه "eco"و "tourism" گرفته شده است. پیشوند "eco" از کلمه "ecology" گرفتـه شـده کـه

9. Hvenegaard
10. Higgins
11. Nelson

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

ریشه آن کلمه یونانی "oikos" است و به معنای مسکن یا زیستگاه است (Wearing & Neil, 2009, xiii). نیکولاس هتزر (۱۹۶۵) بوم‌شناس مکزیکی یکی از اولین کسانی بود که اصطلاح اکوتوریسم را بکار برد و اولین مطالعه در این زمینه به وی مربوط می‌شود. وی این واژه را برای توضیح دادن رابطه پیچیده بین گردشگری، محیط زیست و فرهنگ مورد استفاده قرار داد (Fennell, 2008, 17). یکی دیگر از افرادی که بعد از هتزر به واژه اکوتوریسم رسمیت بخشید هکتور سبالوس لاسکورین بود. وی در سال ۱۹۸۱ واژه اسپانیایی"turisimo ecologico" را برای گردشگری اکولوژیکی بکار برد. این واژه در سال ۱۹۸۳ به واژه "ecoturisimo"تبدیل شد و در سال ۱۹۸۴ توسط لاسکورین به شکل مکتوب در مجله «امریکن بردز»[۱۲]نوشته شد. تعریفی که لاسکورین برای نخستین بار در سال ۱۹۸۷ از اکوتوریسم ارائه داد در مقاله‌ای تحت عنوان «آینده اکوتوریسم»[۱۳]به چاپ رسید و در ۲۷ ژانویه ۱۹۸۸ در «نشریه مکزیکو»تجدید چاپ شد (Wearing & Neil, 2009, 5). وی در این مقاله اکوتوریسم را چنین تعریف نمود: اکوتوریسم یا توریسم اکولوژیکی شکلی از گردشگری است که شامل مسافرت به نواحی طبیعی نسبتاً بکر و دست نخورده با هدف یادگیری، تحسین و لذت‌جویی از مناظر طبیعی، گیاهان و حیوانات وحشی و نیز جلوه‌های فرهنگی گذشته و حال مردم بومی است (Ceballos-Lascurain, 1987, 13). از دیدگاه ویور[۱۴] اکوتوریسم یکی از انواع گردشگری است که تجربه، درک و یادگیری از محیط‌های طبیعی و فرهنگی را ترویج داده و به لحاظ زیست‌محیطی و اجتماعی- فرهنگی پایدار است. بطوریکه باعث بهبود کیفیت منابع طبیعی و فرهنگی در مکان‌های گردشگری و نیز پایداری فعالیت‌های گردشگری می‌شود (Weaver, 2002, 15). بلیمی[۱۵] (۲۰۰۱) معتقد است که تعاریف ارائه شده درباره اکوتوریسم کم و بیش حول و حوش سه معیار متمرکز هستند: ۱- جاذبه‌ها و مقاصد گردشگری بایستی عمدتاً طبیعت‌محور باشند؛ ۲- تعامل گردشگران با این

12. American Birds
13. The Future of Ecotourismo
14 . Weaver
15. 16. Blamey

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

جاذبه‌ها بایستی روی آموزش و یادگیری متمرکز باشد؛ ۳- مدیریت این فعالیت‌ها بایستی تابع اصول و مفاهیم مرتبط با پایداری اکولوژیکی، فرهنگی- اجتماعی و اقتصادی باشد (Weaver&Lawton, 2007, 1170). در میان رویکردهای نوین در صنعت گردشگری، اکوتوریسم به خاطر جنبه‌های حفاظت از محیط زیست و بهبود معیشت جوامع محلی اهمیت خاصی دارد. مارتا هانی (۱۹۹۹) ویژگی‌های اصلی اکوتوریسم را شامل موارد زیر می‌داند: ۱- سفر به مکان‌های طبیعی؛ مناطق دور افتاده، مناطق حفاظت شده و ذخیره‌گاه‌های خصوصی. ۲- به حداقل رساندن تأثیرات منفی گردشگری؛ کاهش تأثیرات منفی گردشگران و تأسیسات گردشگری روی عرصه‌های اکولوژیکی و فرهنگ‌ها، توسعه پایدار صنایع غیرمصرفی. ۳- آگاه‌سازی مردم درباره ارزش‌های فرهنگی و زیست‌محیطی؛ آموزش و تعلیم گردشگران بوسیله نیروهای ماهر. ۴- ایجاد منافع مالی مستقیم برای حفظ محیط‌زیست؛ بکارگیری منابع مالی حاصل از صنعت گردشگری برای حفاظت از محیط‌زیست، آموزش و تحقیق. ۵- ایجاد منافع مالی برای مردم بومی و توانمندسازی آنها. ۶- احترام به فرهنگ‌های محلی؛ به لحاظ فرهنگی به آداب و رسوم محلی و هنجارهای اجتماعی احترام می‌گذارد؛ ۷- از حقوق بشر و جنبش‌های دموکراتیک حمایت می‌کند (Hill & Gale, 2009, 227).

جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه

ارومیه و حومه آن از جهت منابع طبیعی و انسانی یکی از غنی‌ترین مناطق آذربایجان غربی محسوب می‌شوند. شهرستان ارومیه؛ مهم‌ترین منطقه آذربایجان غربی است که وجود جاذبه‌های متعدد طبیعی و تاریخی، آن را از نظر گردشگری برجسته و قابل توجه نموده است. از مهم‌ترین جاذبه‌های طبیعی شهرستان می‌توان به دریاچه‌های مهم این شهرستان نظیر دریاچه ارومیه، مارمیشو، کوه مام شیخ و دریاچه کوه دالامپر، تالاب‌های دریاچه ارومیه، طالب‌آباد و درگه سنگی، رودخانه‌های نازلو چای، روضه‌چای (قودوق)، برده سور و باراندوز چای، چشمه‌های زنبیل، هفتابه، قی‌نجه، آب گرم قارنجه و چشمه آب گرم ایسی سو، آبشارهای سلوک، سوله‌دوکل، شلمکان و آبشار دیزج و همچنین جاذبه‌های کوهستانی نظیر

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

ارتفاعات، دامنه‌ها و کوه‌های متعدد آن اشاره کرد که از نظر پدیدآوردن چشم‌اندازها و بویژه فعالیت‌های اکوتوریستی مانند کوهنوردی، دامنه نوردی و در فصل نیز سرد برای ورزش‌های زمستانی قابلیت‌های بی‌نظیری به وجود آورده‌اند. از دیگر جاذبه‌های طبیعی شهرستان ارومیه می‌توان به دره‌های متعدد نظیر قاسملو، نازلو، باراندوز، جرمی و دره بانی، غارهایی نظیر تمتمان، میرداوود، شیرین فرهاد، کهریز، دانیال، تخت قارا و غار لیلی و مجنون، تاکستان‌ها، باغات سیب و انواع میوه‌ها و فضاهای روستایی ویژه اشاره نمود. شهرستان ارومیه علاوه بر ساختارهای اکولوژیکی فراهم کننده زمینه‌های گردشگری از ساختارهای فرهنگی و تاریخی نیز برخوردار است که این دو در کنار ساختارهای توسعه‌ای جدید بسترهای اکوتوریسم را در ارومیه تکمیل می‌کنند و به نوعی در نهادینه کردن جاذبه-های گردشگری و تنوع‌بخشی به آن نقش مهمی دارند به طوریکه اکوتوریست‌ها علاوه بر بهره‌برداری ازجاذبه‌های طبیعی، از جاذبه‌های فرهنگی نیز برخوردار گردد، از مهم‌ترین این جاذبه‌ها می‌توان به کتیبه‌های موانا، کله‌شین، عین‌الروم و کتیبه محمودآباد، قلعه‌های بردوک، کاظم داشی، اسماعیل آقا، دمدم، بخشی قلعه و قلعه بانک، تپه‌های باستانی متعدد، دخمه‌ها، برج‌ها، کاخ‌ها و عمارات، حمام‌های قدیمی، کلیساها و مساجد قدیمی، تنوع قومی و فرهنگی، سوغات (انواع نقل بیدمشک ابریشمی،گردویی، زعفرانی و...)، صنایع دستی، غذاهای محلی، فرهنگ‌های زنده عشایر و جاذبه‌های گردشگری انسانساخت و... اشاره نمود.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش با توجه به هدف، از نوع کاربردی و از نظر روش تحقیق از نوع تحلیلی، توصیفی و پیمایشی است. روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به دو صورت کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. در روش میدانی سه سطح پرسشنامه گردشگران، مردم بومی و مسئولان تهیه و داده‌ها و اطلاعات مورد نظر جمع‌آوری شده است. با توجه به پیمایشی بودن تحقیق، از نمونه‌گیری استفاده شده و نتایج حاصل به جامعه آماری تعمیم داده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق را سه گروه گردشگران، مردم بومی شهرستان

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

ارومیه و متخصصان، کارشناسان و مسئولان مربوط به صنعت گردشگری در ادارات مربوطه تشکیل می‌دهد. با توجه به بزرگی جامعه آماری گردشگران و فقدان آمار صحیح در مورد تعداد گردشگران منطقه، برای تعیین حجم نمونه این گروه از روش تخمین شخصی استفاده شده است. در تحقیقات زمینه یاب و پیمایشی حداقل حجم نمونه ۱۰۰ نفر است، بنابراین با رعایت حداقل حجم نمونه در تحقیقات پیماشی، حجم نمونه تعداد ۳۰۰ نفر از گردشگران بازدید کننده از جاذبه‌های اکوتوریسمی شهرستان تعیین شد. در ارتباط با پرسشنامه های مسئولین، تعداد ۲۰ نفر از کارمندان و کارشناسان در سازمان های مرتبط در زمینه گردشگری صاحب نظر تشخیص داده شدند لذا تمامی این افراد به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در زمینه پرسشنامه های مردم بومی، حجم نمونه از مردم محلی ساکن در شهرستان ارومیه بر اساس فرمول کوکران به شرح زیر برگزیده شده است (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۱۴۰):

$$N = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N}(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1)}$$

در توزیع طبیعی، P درصد توزیع صفت در جامعه، q درصد افرادی که فاقد آن صفت هستند و d تفاضل نسبت واقعی صفت در جامعه را نشان می دهد (همان: ۱۳۸- ۱۴۰).

$$N = \frac{\frac{(1.96)^2 (0.75)(0.25)}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{871204}(\frac{(1.96)^2 (0.75)(0.25)}{(0.05)^2} - 1)} = 288$$

با محاسبهٔ حجم نمونه از طریق روش کوکران، ۲۸۸ نمونه به دست آمد که برای دستیابی به نتایج بهتر به ۳۰۰ نمونه افزایش پیدا کرد.

در نهایت، با استفاده از داده‌های گردآوری شده از پرسشنامه مسؤولان شهرستانی و به کارگیری تکنیک SWOT، به تحلیل نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات و ارایهٔ راهبردهای توسعه اکوتوریسم پرداخته شده است. بررسی فرضیات پژوهش نیز از طریق داده‌های گردآوری شده از پرسشنامه‌های مسؤولان و مردم بومی و تجزیه و تحلیل آنها با استفاده از آزمون‌های پیرسون، رگرسیون و مدل SWOT انجام گرفته است.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

مدل SWOT

یکی از روش‌های مهم در فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک، روش SWOT است (Lee, et al., 2009, 88). SWOT که مخفف واژه‌های قوت‌ها[۱۶]، ضعف‌ها[۱۷]، فرصت‌ها[۱۸] و تهدیدها[۱۹] است، یکی از ابزارهای بسیار مهم برای سیاستگذاری است و اغلب به عنوان یک وسیله تحلیلی سیستماتیک از عوامل داخلی و خارجی یک سازمان مورد استفاده قرار می‌گیرد (Yuksel, 2007, 3365). از طریق این مدل سعی می‌شود ضعف‌ها به قوت‌ها تبدیل شوند و با به حداقل رساندن ضعف‌های داخلی و تهدیدهای خارجی، از فرصت‌ها حداکثر استفاده به عمل آید (Arslan & Deha, 2008, 902). وقتی SWOT کاملاً به کار رود می‌تواند پایه‌ای مناسب برای فرمول‌بندی سیاست و خط‌مشی ارایه دهد (Mcdonald, 1993, 143). در این مدل برای امکان تحلیل موضوع باید مراحل زیر را طی نمود:

۱-تهیهٔ فهرست فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و نقاط ضعف حتی المقدور به صورت کمی.

۲- محاسبات کمی و وزن‌دهی به شاخص‌ها.

۳-تهیه ماتریسی (به صورتی که در جدول شماره ۱ آمده) که در آن شاخص‌های چهارگانه اولیه به صورت دو به دو ترکیب می‌شوند.

16. Strengths
17. Weaknesses
18. Opportunities
19. Threats

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

جدول ۱: ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژی‌ها

ماتریس SWOT	نقاط قوت S	نقاط ضعف W
فرصت‌ها O	استراتژی‌های SO	استراتژی‌های WO
تهدیدها T	استراتژی‌های ST	استراتژی‌های WT

یافته‌های پژوهش

تحلیل SWOT از عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم شهرستان ارومیه

پس از تهیه فهرست شاخص‌ها و پالایش و طبقه‌بندی آن‌ها، مجموعه این شاخص‌ها در چهار دسته موضوعی اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و نهادی در جدول‌های شماره (۲) و (۳) در دو گروه عوامل درونی و بیرونی مجزا شده‌اند. معیار سنجش و درجه‌بندی هر یک از شاخص‌ها بدین صورت بوده که برای هر شاخص در دامنه‌ای از (۱) تا (۵) امتیازدهی شده که (۱) به معنای داشتن اهمیت خیلی کم، (۲) به معنای اهمیت کم، (۳) به معنای اهمیت متوسط، (۴) به معنای اهمیت زیاد و (۵) به معنای اهمیت خیلی زیاد در توسعه گردشگری منطقه می‌باشد. سپس داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه مسؤولان، بر حسب مجموع وزن، وزن نسبی و امتیاز وزنی آن‌ها محاسبه شده و مجموع امتیاز نهایی هر یک از شاخص‌های چهارگانه به منظور شناسایی وضعیت هریک از آن‌ها ارائه شده است. در نهایت با مجموع امتیازات شاخص‌های چهارگانه به وضعیت موجود از نظر عوامل داخلی و خارجی پی برده شده است.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

جدول ۲: نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی براساس پرسشنامه مسؤولان (IFAS)

عوامل داخلی										
شاخص	قوت	وزن	وزن نسبی	درجه بندی	امتیاز وزنی	ضعف	وزن	وزن نسبی	درجه بندی	امتیاز وزنی
اقتصادی	۱- مستعد بودن منطقه جهت سرمایه گذاری در امر توسعه اکوتوریسم	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	۱- عدم استقبال سرمایه‌گذاران جهت سرمایه‌گذاری در بخش توریسم	۱۰/۶	۰/۰۹۳	۳	۰/۲۷۸
	۲- اثرات مثبت اقتصادی اکوتووریسم در توسعه نواحی روستایی	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱					
	۳- اثرات توسعه اکوتوریسم در ایجاد اشتغال	۱۵	۰/۰۴۲	۱	۰/۰۴۲					
	۴- ارتقاء سطح زندگی مردم بوسیله توسعه اکوتوریسم	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱					
	جمع	۶۶	۰/۱۸۴		۰/۴۶۵	جمع	۱۰/۶	۰/۰۹۳		۰/۲۷۸
اجتماعی فرهنگی	۵- ایجاد وسعت نظر و بسط حوزه دید مردم	۱۸	۰/۰۵۰	۴	۰/۲	۲- عدم آشنایی مردم بومی و عدم آموزش آنها در نحوه برخورد با گردشگران	۱۱/۸	۰/۱۰۳	۴	۰/۴۱۳
	۶- امکان آشنائی مردم بومی با نحوه زندگی مردمان دیگر	۱۶	۰/۰۴۵	۲	۰/۰۹	۳- تعارض فرهنگی بین مردم بومی و گردشگران	۷/۸	۰/۰۶۸	۱	۰/۰۶۸
	۷- توسعه تسهیلات فرهنگی در شهرستان	۱۵	۰/۰۴۲	۱	۰/۰۴۲	۴- نامناسب بودن زیر ساختهای اقامتی و رفاهی	۱۰	۰/۰۸۸	۲	۰/۱۷۵
	۸- تاثیرات مثبت گردشگران بر روی فرهنگ مردم منطقه	۱۵	۰/۰۴۲	۱	۰/۰۴۲					
	۹- وجود آثار تاریخی و باستانی در منطقه	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱					
	۱۰- وجود روحیهٔ مهمان نوازی مردم	۱۸	۰/۰۵۰	۴	۰/۲					
	۱۱- وجود فضاهای ویژه روستایی	۱۸	۰/۰۵۰	۴	۰/۲					
	جمع	۱۱۷	۰/۳۲۷		۰/۹۱۵	جمع	۲۹/۶	۰/۲۵۹		۰/۶۵۶
محیطی	۱۲- قابلیت‌های بالای منطقه از لحاظ تنوع گیاهی و جانوری	۱۹	۰/۰۵۳	۵	۰/۲۶۵	۵- نامناسب بودن زیرساخت های محیطی و کالبدی مانند راهها و جاده هاو ..	۱۰/۶	۰/۰۹۳	۳	۰/۲۷۸
	۱۳- وجود دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین دریاچه داخلی و دومین دریاچه شور دنیا	۱۹	۰/۰۵۳	۵	۰/۲۶۵	۶- نامناسب بودن زیر ساختهای آب، برق و بهداشتی	۱۲	۰/۱۰۵	۴	۰/۴۲۰
	۱۴- وجود باغات متعدد میوه	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱					
	۱۵- آب و هوای منطقه	۱۶	۰/۰۴۵	۲	۰/۰۹					
	۱۶- کوهستانی بودن و وجود مناظر طبیعی‌وچشم اندازها (ارتفاعات، و...)	۱۹	۰/۰۵۳	۵	۰/۲۶۵					
	۱۷- وجود فضاهای ویژه روستایی	۱۸	۰/۰۵۰	۴	۰/۲					
	۱۸- همسایگی شهرستان ارومیه با ترکیه	۱۸	۰/۰۵۰	۴	۰/۲					
	جمع	۱۲۶	۰/۳۵۲		۱/۴۲۶	جمع	۲۲/۶	۰/۱۹۸		۰/۶۹۸
نهادی	۱۹- اعتقاد مسئولین به تأثیر توسعه اکوتوریسم در ایجاد اشتغال در بخش توریسم و سایر بخش‌ها	۱۵	۰/۰۴۲	۱	۰/۰۴۲	۷- پایین بودن میزان فعالیت صدا و سیمای شبکه استانی در تهیه برنامه‌ها جهت تبلیغات	۱۳	۰/۱۱۴	۵	۰/۵۶۹
	۲۰- اعتقاد مسئولین به تأثیر توسعه اکوتوریسم در ارتقای سطح زندگی مردم	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	۸- ضعیف و نامناسب بودن امکانات تبلیغ جاذبه‌های گردشگری	۱۱/۶	۰/۱۰۲	۴	۰/۴۰۶
	۲۱- اعتقاد راسخ مسئولین در باره قابلیت‌های بالای منطقه در جذب	۱۷	۰/۰۴۷	۳	۰/۱۴۱	۹- عدم استفاده از نیروی متخصص و آموزش دیده در زمینه گردشگری	۱۳/۸	۰/۱۲۱	۵	۰/۶۰۴
						۱۰- ناکافی بودن امکانات موجود شهرستان برای جذب گردشگر	۱۳	۰/۱۱۴	۵	۰/۵۶۹
	جمع	۴۹	۰/۱۳۷		۰/۳۲۴	جمع	۵۱/۴	۰/۴۵۱		۲/۱۴۸
	مجموع امتیازها	۳۵۸	۱		۳/۱۳	مجموع امتیازها	۱۱۴/۲	۱		۳/۷۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان براساس مطالعات میدانی

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

جدول ۳: نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی براساس پرسشنامه مسؤولان (EFAS)

عوامل خارجی									
شاخص	فرصت	وزن	وزن نسبی	درجه بندی	امتیاز وزنی	تهدید	وزن	وزن نسبی	درجه بندی	امتیاز وزنی
اقتصادی	۱- مستعد بودن منطقه جهت سرمایه گذاری در امر توسعه اکوتوریسم	۱۷	/۰۵۲	۳	/۱۵۶	۱- عدم استقبال سرمایه-گذاران جهت سرمایه‌گذاری در زمینه توریسم منطقه به دلیل عدم حمایت سازمان‌های دولتی	۱۰/۶	/۰۹۵	۲	۰/۱۹
	۲- اثرات مثبت اقتصادی اکوتووریسم در توسعه نواحی روستایی	۱۷	/۰۵۲	۳	/۱۵۶			۰		
	۳- اثرات توسعه اکوتوریسم در ایجاد اشتغال در بخش توریسم وسایر بخش‌ها	۱۵	۰	۱	۰					
	۴- ایجاد بستری مناسب جهت ایجاد نمایشگاه‌ها و غرفه‌های عرضه محصولات محلی	۱۸	/۰۴۶	۴	/۰۴۶					
			۰		۰					
			/۰۵۶		/۲۲۴					
			۰		۰					
	جمع	۶۷	/۲۰۶		/۵۸۲	جمع	۱۰/۶	/۰۹۵		۰/۱۹
اجتماعی	۵- تنوع قومی فرهنگی شهرستان	۱۸	/۰۵۶	۴	/۲۲۴	۲- انتقال ناهنجاری‌های فرهنگی به جامعه میزبان	۷/۸	/۰۷۰	۱	۰/۰۷۰
	۶- توسعه تسهیلات فرهنگی در شهرستان	۱۵	۰	۱	۰			۰		
	۷- تأثیرات مثبت گردشگران بر روی	۱۵	/۰۴۶	۱	/۰۴۶					
	جمع	۶۵	۰/۲		/۴۷۲	جمع	۷/۸	/۰۷۰		۰/۰۷۰
محیطی	۹- قابلیت‌های بالای منطقه از لحاظ تنوع طبیعی، گیاهی و جانوری	۱۹	/۰۵۹	۵	/۲۹۵	۳- عدم توجه به ظرفیت منطقه در راستای پذیرش گردشگر	۷/۶	/۰۶۸	۱	۰/۰۶۸
	۱۰- وجود دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین دریاچه داخلی و دومین دریاچه شور دنیا	۱۹	۰	۵	۰	۴- آلودگی زیست محیطی و تخریب منابع	۱۲	۰	۲	۰/۲۰
	۱۱- اگروتوریسم و وجود باغات متعدد میوه	۱۷	/۰۵۹	۳	/۲۹۵	۵- کاهش آب دریاچه ارومیه و آسیب رساندن به	۱۷/۴	/۱۰	۵	۰/۷۸
	۱۲- آب و هوای منطقه	۱۶	۰	۲	۰					
	۱۳- کوهستانی بودن و وجود مناظر طبیعی-		/۰۵۲		/۱۵۶					
	جمع	۱۰۸	/۳۳۴		۱/۰۹	جمع	۳۷	/۳۲۴		۱/۰۴۸
نهادی	۱۵- توسعه توریسم منطقه به وسیله استفاده از نیروهای بخش خصوصی	۱۸	/۰۵۶	۴	/۲۲۴	۶- ناکافی بودن امکانات موجود شهرستان	۱۳	/۱۱۷	۳	۰/۳۵۱
	۱۶- بهبود زیرساختها، امکانات و خدمات عمومی در شهرستان بوسیله گسترش توریسم	۱۷	۰	۳	۰	۷- ضعیف و نامناسب بودن امکانات تبلیغ جاذبه‌های گردشگری	۱۱/۶	۰	۳	۰/۳۱۲
	۱۷- اعتقاد مسئولین به تأثیر توسعه اکوتوریسم در ایجاد اشتغال در گردشگری و سایربخش‌ها	۱۵	/۰۵۲	۱	/۱۵۶	۸- عدم استفاده از نیروی متخصص و آموزش دیده در زمینه گردشگری	۱۳/۸	/۱۰۴	۴	۰/۴۹۶
	۱۸- اعتقاد مسئولین به تأثیر توسعه	۱۷	/۰۴۶	۳	/۰۴۶			۰	۵	۰/۷۷
	جمع	۸۴	/۷۲۶		/۷۳۸	جمع	۵۵/۶	/۱۲۴		۱/۹۲
	مجموع امتیازها	۳۲۴	۱		۲/۸۲	مجموع امتیازها	۱۱۱	۱		۳/۲۲

مأخذ: محاسبات نگارندگان براساس مطالعات میدانی

همان‌طور که در جدول‌های بالا نشان داده شده است در منطقه مورد مطالعه تعداد ۲۱ قوت داخلی در برابر ۱۰ ضعف داخلی و تعداد ۱۹ فرصت خارجی در برابر ۹ تهدید خارجی

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

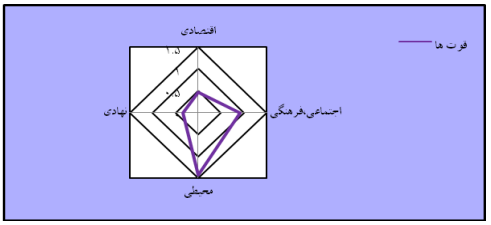
شناسایی شده است. در مجموع ۴۰ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت ها و ۱۹ نقطه ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای گردشگری قابل شناسایی است.

نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی[20] مؤثر بر توسعه اکوتوریسم (IFAS)

پس از محاسبه امتیاز نهایی هریک از عوامل در قالب جداول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی، به منظور ارائه تصویری درست از وضعیت موجود، به صورت جداگانه به بررسی و تجزیه و تحلیل نتایج این عوامل پرداخته می‌شود:

- تحلیل نقاط قوت

در شکل شماره (۲) نقاط قوت شهرستان براساس ۴ معیار اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، محیطی و نهادی مورد بررسی قرار گرفته است. ملاحظه می‌شود که کشیدگی نمودار به طرف معیار محیطی است و این امر نشان می‌دهد که از بین این معیارها عامل محیطی با مجموع امتیاز وزنی ۱/۴۲۶، به عنوان نقطه قوت اصلی شهرستان در رتبه اول قرار گرفته است. معیار نهادی با مجموع امتیاز وزنی ۰/۳۲۴ کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده است. می‌توان چنین استنباط نمود که مسؤلین نسبت به این مساله بی تفاوت بوده و غافل از مزیت‌های توسعه اکوتوریسم شهرستان هستند.

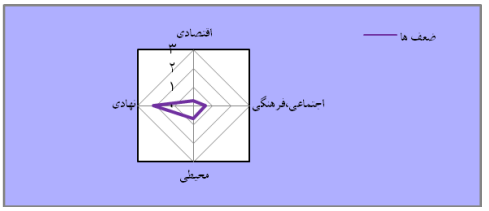
شکل ۲: نتایج امتیازبندی نقاط قوت

20. Internal Factor Analysis Summary(IFAS)

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

- تحلیل نقاط ضعف

شکل شماره (۳) وضعیت کلی نقاط ضعف شهرستان در معیارهـای مـورد نظـر را نشـان می‌دهد. همان طور که مشاهده می‌شود بالاترین نقطه ضعف شهرستان با مجموع امتیاز وزنـی ۲/۱۴۸ مربوط به شاخص‌های نهادی است. با توجه به اینکه شاخص‌های معیار نهادی می‌توانند نقش بسیار مهمی در توسعه اکوتوریسم شهرستان ایفا نماینـد، بایسـتی برنامـه‌هـای توسـعه اکوتوریسم شهرستان درصدد برطرف نمودن این نقطه ضعف مهم برآید.

شکل ۳: نتایج امتیازبندی نقاط ضعف

نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی[21] مؤثر بر توسعه اکوتوریسم (EFAS)

برای سازماندهی عوامل خارجی در قالب مقوله‌هـای فرصـت‌هـا و تهدیـدهای فـراروی سیستم، پس از محاسبه امتیازات آن‌ها و بدست آوردن امتیاز وزنـی بـه تجزیـه و تحلیـل و بررسی نتایج این عوامل پرداخته می‌شود.

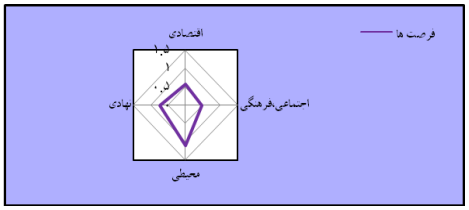
- تحلیل فرصت‌ها

وضعیت کلی فرصت‌های شهرستان جهت توسعه اکوتوریسم در شکل شـماره (۴) نشـان داده شده است. همان گونه که ملاحظه می‌شود بیشترین فرصت‌های برای توسعه اکوتوریسـم با مجموع امتیاز وزنی ۱/۰۹ مربوط به معیار محیطی می‌باشد. با توجه به اینکه محـیط بسـتر و پایه توسعه اکوتوریسم است این امر یک امتیاز بزرگ محسوب می‌شود و بایستی تلاش نمود که از این فرصت اساسی به شکلی بهینه استفاده شود. عامل نهادی بـا مجمـوع امتیـاز وزنـی

21. External Factor Analysis Summary(EFAS)

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

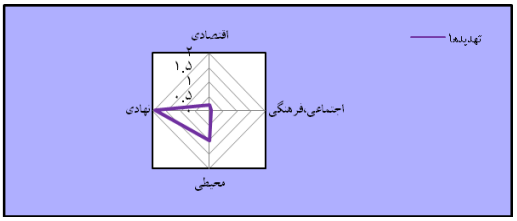
۰/۷۳۸ در مرتبه دوم قرار دارند. عوامل نهادی و محیطی مکمل یکدیگر هستند که از این فرصت‌ها می‌توان به عنوان نقطه عطف توسعه اکوتوریسم شهرستان نام برد.

شکل ۴: نتایج امتیازبندی فرصت‌ها

- تحلیل تهدیدها

وضعیت کلی این تهدیدها در شکل شماره (۵) ارائه شده است. مطابق شکل بیشترین تهدیدهای فرار روی توسعه اکوتوریسم شهرستان با مجموع امتیاز وزنی ۱/۹۲ از جانب شاخص‌های نهادی شناخته شد. تهدیدهای محیطی با مجموع امتیاز وزنی ۱/۰۴۸ در رتبه دوم قرار گرفتند. تهدیدهای محیطی را نیز تا حدودی می‌توان به عوامل نهادی نسبت داد زیرا این عوامل می‌توانند به عنوان عوامل کاهنده یا افزاینده تهدیدها عمل نمایند. بنابراین بایستی با کنترل این تهدیدها آنها را به حداقل ممکن(صفر) رسانید و حتی‌المقدور آن‌ها را به فرصت‌ها تبدیل نمود.

شکل ۵: نتایج امتیازبندی تهدیدهای توسعه اکوتوریسم شهرستان

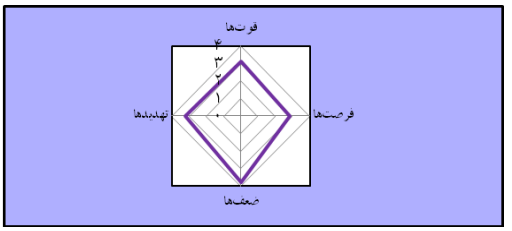
[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

در نهایت پس از محاسبه مجموعه وزن‌های هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها به منظور بررسی تطبیقی SWOT از وضع موجود (نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) و نیز ارائه استراتژی‌های مناسب، امتیاز نهایی آن‌ها مشخص گردید که نتیجه آن در جدول شماره (۳) و شکل شماره (۶) ارائه شده است. چنان که ملاحظه می گردد کشیدگی نمودار با مجموع امتیاز وزنی ۳/۷۸ و ۳/۲۲ به ترتیب به سمت نقاط ضعف و تهدیدهای گردشگری میل دارد که نشانه آن است اکوتوریسم شهرستان در وضعیت چندان مناسبی قرار ندارد و علی‌الرغم قوت‌ها و فرصت‌های بالا، شهرستان در زمینه توسعه اکوتوریسم با ضعف‌ها و تهدیدهای فراوان و چالش‌های جدی مواجه می‌باشد.

جدول ۴: امتیاز نهایی شاخص‌ها

شاخص	امتیاز
فرصت‌ها	۲/۸۲
تهدیدها	۳/۲۲
قوت‌ها	۳/۱۳
ضعف‌ها	۳/۷۸

مأخذ: محاسبات نگارندگان

شکل ۶: بررسی تطبیقی SWOT از نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک[۲۲] (SFAS)

در این مدل، با استفاده از جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آن‌ها، مهم‌ترین عوامل استراتژیک در اکوتوریسم منطقه ارائه شده است. با تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، برنامه‌ریزانی که تصمیم‌های استراتژیک اتخاذ می‌کنند، می‌توانند نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها را به تعداد کم‌تری از عوامل محدود نمایند. در واقع، سنگین‌ترین عوامل موجود در دو جدول عوامل داخلی و خارجی از حیث وزن، باید به جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک منتقل شوند (هانگر و ویلن، ۱۳۸۶، ۱۳۰-۱۲۷). در این راستا عوامل استراتژیک توسعه اکوتوریسم در قالب جدول SFAS ارائه گردیده است. این جدول مهم‌ترین عوامل را شامل می‌شود و بعنوان مبنا و پایه‌ای در تدوین استراتژی برای توسعه اکوتوریسم شهرستان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

جدول ۵: تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک (SFAS)

عوامل استراتژیک	وزن	وزن نسبی	درجه‌بندی	امتیاز
S1- قابلیت‌های بالای منطقه از لحاظ تنوع گیاهی و	۱۹	۰/۰۶۰	۵	۰/۳
S2- وجود دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین دریاچه	۱۹	۰/۰۶۰	۵	۰/۳
S3- کوهستانی بودن و وجود مناظر طبیعی‌وچشم	۱۹	۰/۰۶۰	۵	۰/۳
S4- وجود روحیهٔ مهمان نوازی مردم شهرستان	۱۸	۰/۰۵۷	۴	۰/۲۲
S5- وجود فضاهای ویژه روستایی	۱۸	۰/۰۵۷	۴	۰/۲۲
S6- همسایگی شهرستان ارومیه با کشور ترکیه	۱۸	۰/۰۵۷	۴	۰/۲۲
W1- ناکافی بودن امکانات موجود شهرستان برای	۱۳	۰/۰۴۱	۵	۰/۲۰
W2- نامناسب بودن زیر ساختهای آب، برق و	۱۲	۰/۰۳۸	۴	۰/۱۵
W3- ضعیف و نامناسب بودن امکانات تبلیغ	۱۱/۶	۰/۰۳۶	۴	۰/۱۴
W4- عدم استقبال سرمایه‌گذاران جهت	۱۰/۶	۰/۰۳۳	۳	۰/۱۰
O1- کوهستانی بودن و وجود مناظر طبیعی‌وچشم	۱۹	۰/۰۶۰	۵	۰/۳
O2- وجود دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین	۱۹	۰/۰۶۰	۵	۰/۳
O3- توسعه توریسم منطقه به وسیله استفاده از	۱۸	۰/۰۵۷	۴	۰/۲۲

22. Strategic Factor Analysis Summary (SFAS)

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

O4- تنوع قومی فرهنگی شهرستان	۱۸	۰/۰۵۷	۴	۰/۲۲
O5- اگروتوریسم و وجود باغات متعدد میوه	۱۷	۰/۰۵۴	۳	۰/۱۶
O6- اعتقاد مسئولین به تأثیر توسعه اکوتوریسم در	۱۷	۰/۰۵۴	۳	۰/۱۶
T1- کاهش آب دریاچه ارومیه و آسیب رساندن به	۱۷/۴	۰/۰۵۵	۵	۰/۲۷
T2- عدم فعالیت دولت در زمینه توسعه گردشگری	۱۷/۲	۰/۰۵۴	۵	۰/۲۷
T3- عدم استفاده و بکارگیری نیروی متخصص و	۱۳/۸	۰/۰۴۳	۴	۰/۱۷

مأخذ: محاسبات نگارندگان براساس مطالعات میدانی

پس از تهیه جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک، با تداخل هریک عوامل بر یکدیگر، به تدوین راهبردهای مختلف رقابتی/تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازنگری (WO)، و راهبردهای تدافعی (WT)می‌پردازیم که در زیر آمده است:

تدوین راهبردهای توسعه اکوتوریسم محدوده مورد مطالعه

۱- راهبردهای رقابتی/ تهاجمی(SO): در این راهبردها تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی است. در واقع استراتژی‌هایی هستند که براساس بررسی راه‌هایی که یک مجموعه می‌تواند برای بهره‌گیری از نقاط قوت خود و به منظور سود بردن از فرصت‌ها بپیماید، طراحی می‌شوند. در این راستا راهبردهای زیر رائه می‌گردد:

- حفظ و حراست از زیست‌گاه‌های گیاهی و جنگلی و گونه‌های جانوری.

- استفاده از پتانسیل کوهستانی بودن منطقه در جهت توسعه ورزش‌های تابستانی مانند ایجاد مسیرهای کوهنوردی و دوچرخه‌سواری و ورزش‌های زمستانی مانند پیست‌های اسکی و نیز ایجاد تله‌کابین.

- ایجاد و توسعه تأسیسات و تشکیلات ساحلی مانند بیمارستان‌های لجن‌درمانی و نمک‌درمانی، پلاژهای ساحلی در سواحل زیبای و بی‌نظیر دریاچه ارومیه و نیز ایجاد امکانات ورزشی مانند ورزش‌های آبی از جمله انواع قایق‌ها و اتوبوس‌های دریایی در راستای جذب بیشتر اکوتوریست‌ها و ایجاد مشاغل جدید برای مردم منطقه.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

- ساماندهی و آماده‌سازی جاذبه‌های طبیعی موجود در فضاهای روستایی ویژه جهت توسعه اکوتوریسم منطقه.

- مشارکت دادن سازمان‌های مؤثر در توسعه اکوتوریسم جهت حفظ پتانسیل‌های منطقه و استفاده پایدار از آن‌ها.

- پاسداری و احیای آداب و رسوم و سنت‌های محلی از طریق برگزاری سمینارها و نشست‌های سالانه و نیز برگزاری نمایشگاه‌های مختلف توسط دستگاه‌های ذیربط در جهت حفظ و توسعه میراث فرهنگی منطقه.

- ایجاد زیرساخت‌های مهم ارتباطی از جمله احداث راه‌آهن ارومیه - وان و ایجاد خط هوایی ارومیه - وان، توسعه و بهسازی راه آسفالته ارومیه - وان جهت جذب گردشگران بین‌المللی.

۲- راهبردهای تنوع (ST): این راهبردها در تنوع‌بخشی بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز بوده و نقاط قوت را به عنوان روشی برای پرهیز از تهدیدها مورد توجه قرار می‌دهند. با توجه به قوت‌های موجود، جهت نیل به این مهم راهبردهای زیر برای رفع تهدیدهای فرا روی توسعه اکوتوریسم شهرستان ارائه می‌شود:

- فرهنگ‌سازی و آگاه کردن مردم، گردشگران و مسئولین از میراث طبیعی و فرهنگی منطقه.

- برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری منطقه

- بکارگیری اقدامات کاربردی جهت جلوگیری از کاهش آب دریاچه ارومیه، آلودگی و تخریب اکوسیستم آن.

- حمایت دولت از بخش خصوصی و تشویق و ارائه تسهیلات به این بخش جهت سرمایه‌گذاری.

- بسیج امکانات و تشکیلات و وضع قوانین و مقررات قاطع در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی‌های اکولوژیکی و زیست محیطی در مکان‌های گردشگری.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

- تمرکز و توجه دولت به بهره‌برداری از میراث طبیعی و فرهنگی منطقه مانند دریاچه ارومیه، جاذبه‌های کوهستانی (ارتفاعات، دره‌ها، آبشارها و ...) و فضاهای روستاهای ویژه.

- راه‌اندازی و توسعه تورهای باغ‌گردی از طرف سازمان‌های متولی در راستای توسعه اگروتوریسم منطقه و متعاقباً کسب درآمد و جلوگیری از تخریب مزارع و پوشش گیاهی.

۳- راهبردهای بازنگری (WO): در راهبردهای بازنگری ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف مجموعه می‌باشد. در این زمینه راهبردهای زیر ارائه می‌شود:

- بازنگری به نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات گردشگری و اولویت‌دهی تخصیص مجدد این نوع امکانات به مناطق گردشگری با قابلیت بالا و متوسط.

- در نوع و نحوه برنامه‌ریزی و حمایت دولتی از نواحی گردشگری بازنگری‌های اساسی صورت گیرد و مردم، نهادها و گروه‌های درگیر در امر گردشگری تلاش نمایند که از پتانسیل‌های موجود در جهت توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها، تسهیلات و تجهیزات مختلف گردشگری در منطقه مورد مطالعه بهترین استفاده صورت پذیرد.

- استفاده از امکانات موجود و رسانه‌ها جهت معرفی بیشتر جاذبه‌های اکوتوریسمی جهت جذب بیشتر اکوتوریست‌ها.

- ایجاد پایگاه‌های اینترنتی به زبان‌های زنده دنیا به صورت آنلاین جهت تبلیغ جاذبه‌های گردشگری منطقه.

- بازنگری در مشارکت‌های سرمایه‌داران و جامعه محلی در پروژه‌های گردشگری و تشویق و حمایت همه جانبه از مشارکت این گروه در انجام این پروژه‌ها.

۴- راهبردهای تدافعی(WT): این راهبردها بر نقاط ضعف درونی و تهدیدهای بیرونی استوار هستند و اساساً ماهیتی تدافعی دارند و بر حداقل کردن نقاط ضعف و رفع آسیب‌پذیری مجموعه تاکید می‌کنند. با توجه به آسیب‌پذیری بالای شهرستان ارومیه، بکارگیری این راهبردها برای توسعه اکوتوریسم منطقه اهمیت بسیار زیادی دارد. این راهبردها عبارتند از:

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

- اصلاح نهادهای مدیریتی و بکارگیری نوعی مدیریت تخصصی، هماهنگ و یکپارچه با اختیارات ویژه جهت پاسداری از میراث طبیعی و فرهنگی و توسعه اکوتوریسم منطقه.

- تشکیل و اعزام تیم‌های کارشناسی و تخصصی (تیم تحقیقاتی) از طرف دولت به منطقه جهت تشخیص نقاط بحرانی به لحاظ زیست‌محیطی مانند دریاچه ارومیه و دادن اعتبارات کافی به آن‌ها جهت حل این بحران‌ها.

- بکارگیری نیروی متخصص و با تجربه در سازمان‌های متولی گردشگری و ارائه آموزش‌های لازم به کلیه افرادی که به نوعی با گردشگران در ارتباط هستند.

- تغییر نگاه مسئولین نسبت به مسئله گردشگری و اختصاص دادن اعتبارات کافی جهت رفع تهدیدها و ضعف‌های گردشگری منطقه.

- تغییر الگوی کشت کشاورزی، بهبود سیستم آبیاری و کنترل مصرف آب و متوقف کردن سدسازی در اطراف حوضه آبریز دریاچه ارومیه.

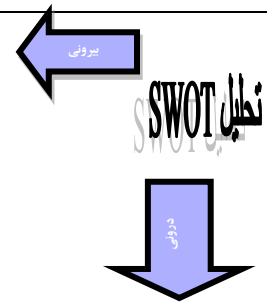
- تبلیغات و اختصاص دادن بودجه کافی جهت توسعه امکانات تبلیغاتی و همچنین شناساندن جاذبه‌های منطقه به ترتیب در سطح منطقه، استان و کشور.

- ایجاد تعاونی‌های مردمی در زمینه گردشگری و حمایت همه جانبه دولت از این تعاونی‌ها.

- ارتقای جذابیت منابع و جاذبه‌های گردشگری انسان‌ساخت و توسعه کیفی و متنوع ساختن آن‌ها براساس استانداردهای بین‌المللی رایج.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

جدول ۶: ماتریس راهبردها و راهکارهای توسعه اکوتوریسم شهرستان ارومیه

	فرصت‌ها (O): O1- کوهستانی بودن و وجود مناظر طبیعی‌وچشم اندازها O2- وجود دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین دریاچه داخلی و دومین ... O3- توسعه توریسم منطقه به وسیله استفاده از نیروهای بخش خصوصی O4- تنوع قومی فرهنگی شهرستان O5- اگروتوریسم و وجود باغات متعدد میوه O6- اعتقاد مسئولین به تأثیر توسعه اکوتوریسم در ارتقای سطح زندگی	**تهدیدها (T):** T1- کاهش آب دریاچه ارومیه و آسیب رساندن به اکوسیستم آن T2- عدم فعالیت دولت در زمینه توسعه گردشگری منطقه T3- عدم استفاده و بکارگیری نیروی متخصص و آموزش دیده در زمینه گردشگری
قوت‌ها (S): S1- قابلیت‌های بالای منطقه از لحاظ تنوع گیاهی و جانوری S2- وجود دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین دریاچه داخلی و دومین ... S3- کوهستانی بودن و وجود مناظر طبیعی-وچشم اندازها S4- وجود روحیهٔ مهمان نوازی مردم شهرستان S5- وجود فضاهای ویژه روستایی S6- همسایگی شهرستان ارومیه با کشور ترکیه	**راهبردهای رقابتی/ تهاجمی(SO):** ۱- حفظ و حراست از زیست‌گاه‌های گیاهی و جنگلی و گونه های جانوری؛ ۲- استفاده از پتانسیل کوهستانی بودن منطقه جهت توسعه ورزش‌های تابستانی ... ۳- ایجاد و توسعه تأسیسات و تشکیلات ساحلی مانند بیمارستان‌های لجن‌درمانی و ... ۴- ساماندهی و آماده‌سازی جاذبه‌های طبیعی موجود در فضاهای روستایی ویژه ۵- مشارکت دادن سازمان‌های مؤثر در توسعه اکوتوریسم جهت حفظ پتانسیل‌های منطقه ۶- پاسداری و احیای آداب و رسوم و سنت‌های محلی از طریق برگزاری سمینارها ... ۷- ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی از جمله احداث راه‌آهن ارومیه-وان و خط هوایی ...	**راهبردهای تنوع (ST):** ۱- فرهنگ‌سازی و آگاه کردن مردم، گردشگران و مسئولین از میراث طبیعی و ... ۲- برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری منطقه و بکارگیری اقدامات و تمهیدات عملی ... ۳- حمایت دولت از بخش خصوصی و تشویق و ارائه تسهیلات به این بخش جهت ... ۴- بسیج امکانات و تشکیلات و وضع قوانین و مقررات قاطع در جهت کاهش ... ۵- تمرکز و توجه دولت به بهره‌برداری از میراث طبیعی و فرهنگی منطقه ... ۶- برگزاری و توسعه تورهای باغ‌گردی از طرف سازمان‌های متولی در راستای توسعه ...
ضعف‌ها (W): W1- ناکافی بودن امکانات موجود شهرستان برای جذب گردشگر W2- نامناسب بودن زیر ساختهای آب، برق و وضعیت بهداشتی W3- ضعیف و نامناسب بودن امکانات تبلیغ جاذبه‌های گردشگری W4- عدم استقبال سرمایه‌گذاران جهت سرمایه‌گذاری در بخش توریسم	**راهبردهای بازنگری (WO):** ۱-بازنگری به نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات گردشگری و اولویت‌دهی ... ۲- در نوع و نحوه برنامه ریزی و حمایت دولتی از نواحی گردشگری بازنگری‌های ... ۳- استفاده ازتمام امکانات موجود و رسانه‌ها جهت تبلیغ و معرفی بیشتر جاذبه‌های ... ۴- ایجاد پایگاه‌های اینترنتی به زبان‌های زنده دنیا جهت معرفی و تبلیغ جاذبه‌های ... ۵- بازنگری در مشارکت‌های سرمایه‌داران و جامعه محلی در پروژه‌های گردشگری ...	**راهبردهای تدافعی(WT):** ۱- اصلاح نهادهای مدیریتی و بکارگیری نوعی مدیریت تخصصی، هماهنگ ... ۲- تشکیل و اعزام تیم‌های کارشناسی و تخصصی (تیم تحقیقاتی) از طرف دولت ... ۳- بکارگیری نیروی متخصص و با تجربه درسازمان متولی گردشگری و ارائه ... ۴- تغییر نگاه مسئولین نسبت به قضیه گردشگری و اختصاص دادن اعتبارات کافی ... ۵- تغییر الگوی کشت کشاورزی، بهبود سیستم آبیاری، مکانیزه کردن و کنترل ... ۶- احداث چندین آب‌گذر در جاده خاکریزی شده دریاچه ارومیه. ۷- تبلیغات و اختصاص دادن بودجه کافی جهت توسعه امکانات تبلیغاتی و همچنین ... ۸- ایجاد تعاونی‌های مردمی در زمینه گردشگری و حمایت همه جانبه دولت از این ...

مأخذ: یافته‌های تحقیق

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

آزمون فرضیات

پس از جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها و شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی توسعه اکوتوریسم منطقه، در ادامه با توجه به فرضیات این پژوهش، نتایج آزمون فرضیات مورد بررسی قرار می‌گیرد:

بررسی فرضیه اول: به نظر می‌رسد شهرستان ارومیه توانمندی‌ها و پتانسیل‌های لازم برای گسترش اکوتوریسم را دارد.

نتایج جدول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (جدول شماره ۲) نشان می‌دهد که امتیاز وزنی ۳/۱۳ نمایانگر متوسط به بالا بودن این امتیاز با توجه به قوت‌های موجود در شهرستان ارومیه است. نتایج جدول تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (جدول شماره ۳) نیز با امتیاز وزنی ۲/۸۲ نمایانگر فرصت‌های بالای شهرستان در زمینه توسعه اکوتوریسم می‌باشد. این عوامل نشان می‌دهند که گرچه نتوانسته‌ایم به حد مطلوب در توسعه اکوتوریسم دست پیدا کنیم ولی شهرستان ارومیه نقاط قوت و قابلیت‌های فراوانی جهت توسعه اکوتوریسم دارد که در صورت کاهش نقاط ضعف و استفاده از فرصت‌های موجود در سایه مدیریت صحیح می‌تواند به جایگاه واقعی خود دست پیدا کند. بدین صورت فرضیه پژوهش مورد تایید قرار می گیرد.

بررسی فرضیه دوم: بین توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اکوتوریسم در شهرستان ارومیه رابطه معناداری وجود دارد.

بررسی فرضیه دوم از دیدگاه کارشناسان:

آزمون همبستگی پیرسون:

H0: بین توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اکوتوریسم در شهرستان ارومیه رابطه معناداری وجود ندارد.

H1: بین توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اکوتوریسم در شهرستان ارومیه رابطه معناداری وجود دارد.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

سطح سنجش هر دو متغیر فاصله ای- فاصله ای است و به همین دلیل از آزمون همبستگی پیرسون استفاده گردیده است. با توجه به اینکه سطح معناداری(Sig) برابر ۰/۰۰۳ و کوچکتر از آلفای مورد نظر (۰/۰۵) است، بنابراین، فرضH0 رد و رابطهٔ بین دو متغیر تأیید می‌شود. همچنین میزان همبستگی ۰/۶۳۱ است که بیانگر میزان همبستگی بالایی است. جدول شماره (۶) نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول ۷: آزمون پیرسون (رابطهٔ بین توسعه اقتصادی و توسعه اکوتوریسم)

نوع آزمون	تعداد نمونه	شدت همبستگی	سطح معناداری	آلفای مورد نظر
پیرسون	۲۰	۰/۶۳۱	۰/۰۰۳	۰/۰۵

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

آزمون رگرسیون:

برای تصمیم گیری درباره این فرضیه از آزمون رگرسیون نیز استفاده شده است که نتایج آن بصورت زیر است:

H0: بین توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اکوتوریسم در شهرستان ارومیه رابطه معناداری وجود ندارد.

H1: بین توسعهٔ اقتصادی و توسعهٔ اکوتوریسم در شهرستان ارومیه رابطه معناداری وجود دارد.

همان طور که جدول ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون (جدول شماره ۷) نشان می دهد ضریب تعیین برابر با ۰/۹۴۴ است. به عبارت دیگر، متغیر مستقل(توسعهٔ اکوتوریسم) ۹۴ درصد تغییرات ایجاد شده در متغیر وابسته(توسعهٔ اقتصادی) را پیش بینی می کند.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

جدول ۸: ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون

ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای معیار میانگین
۰/۹۴۴	۰/۹۴۱	۰/۵۱۳

a.پیش بینی کننده: توسعهٔ اکوتوریسم

جدول شماره (۸)، حاوی تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی قطعیت رابطهٔ خطی بین دو متغیر است. با توجه به این که Sig برابر با ۰/۰۰۰ و کمتر از ۰/۰۵ است، پس فرض خطی بودن رابطهٔ بین دو متغیر تأیید می‌شود.

جدول ۹: تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA)

نوع آزمون	مجموع مجذورات	درجهٔ آزادی	میانگین مجذورات	توزیع فیشر(F)	Sig
رگرسیون	۸۴/۰۶۷	۱	۸۴/۰۶۷	۳۱۸/۴۰۶	۰/۰۰۰

متغیر وابسته: توسعهٔ اقتصادی

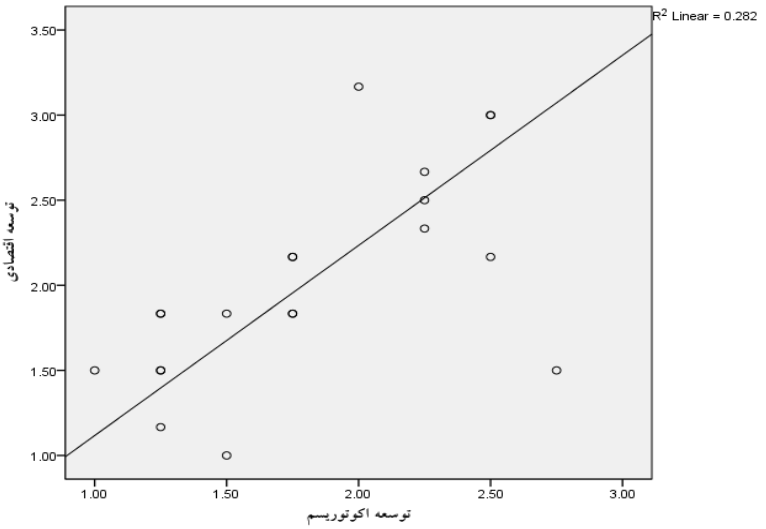
همچنین، با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون خطی ساده، فرضیهٔ فوق تأیید می شود، زیرا سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ است. همچنین این نتیجه حاصل شده که به ازای هر واحد تغییری که در متغیر مستقل ایجاد می شود، ۱/۰۸۸واحد تغییر در متغیر وابسته به وجود می آید (جدول شماره ۹). با توجه به نتایج این تحلیل، نمودار پراکنش رگرسیون ترسیم گردیده است. این نمودار مشخص می‌کند که توسعهٔ اکوتوریسم، توسعهٔ اقتصادی را به دنبال دارد. این نمودار رابطهٔ نسبتاً زیادی را بین این دو متغیر نشان می دهد (شکل شماره ۷).

جدول ۱۰: تحلیل رگرسیون (تأثیر توسعهٔ اکوتوریسم در توسعهٔ اقتصادی)

مدل رگرسیون	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد	t	Sig
	B	خطای معیار	Beta		
توسعهٔ اکوتوریسم	۱/۰۸۸	۰/۰۶۱	۰/۹۷۱	۱۷/۸۴۴	۰/۰۰۰

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

شکل ۷: نمودار رگرسیون رابطهٔ بین توسعهٔ اکوتوریسم و توسعهٔ اقتصادی

(مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان)

بررسی فرضیه دوم از دیدگاه مردم بومی:

آزمون همبستگی پیرسون:

با توجه به اینکه سطح معناداری(Sig) برابر ۰/۰۰۰ و کوچکتر از آلفای مورد نظر (۰/۰۵) است، بنابراین، فرضH0 رد و رابطهٔ بین دو متغیر تأیید می‌شود. همچنین میزان همبستگی ۰/۲۹۵ است که بیانگر میزان همبستگی مثبت نسبتاً متوسطی است. جدول شماره (۱۰) نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱: آزمون پیرسون (رابطهٔ بین توسعه اقتصادی و توسعه اکوتوریسم)

نوع آزمون	تعداد نمونه	شدت همبستگی	سطح معناداری	آلفای مورد نظر
پیرسون	۳۰۰	۰/۲۹۵	۰/۰۰۰	۰/۰۵

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

آزمون رگرسیون:

برای تصمیم گیری درباره این فرضیه از آزمون رگرسیون نیز استفاده شده است که نتایج آن بصورت زیر است:

همان طور که جدول ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون (جدول شماره ۱۱) نشان می دهد ضریب تعیین برابر با ۰/۰۸۷ است. به عبارت دیگر، متغیر مستقل (توسعهٔ اکوتوریسم) ۸ درصد تغییرات ایجاد شده در متغیر وابسته(توسعهٔ اقتصادی) را پیش بینی می کند.

جدول ۱۲: ضریب همبستگی و ضریب تعیین رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	خطای معیار میانگین
۰/۲۹۵ [a]	۰/۰۸۷	۰/۰۸۴	۰/۶۵۹

a.پیش بینی کننده: توسعهٔ اکوتوریسم

جدول شماره (۱۲)، حاوی تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی قطعیت رابطهٔ خطی بین دو متغیر است. با توجه به این که Sig برابر با ۰/۰۰۰ و کمتر از ۰/۰۵ است، پس فرض خطی بودن رابطهٔ بین دو متغیر تأیید می‌شود.

جدول ۱۳: تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA)

نوع آزمون	مجموع مجذورات	درجهٔ آزادی	میانگین مجذورات	توزیع فیشر(F)	Sig
رگرسیون	۱۲/۲۹۹	۱	۱۲/۲۹۹	۲۸/۳۱۷	۰/۰۰۰

متغیر وابسته: توسعهٔ اقتصادی

همچنین، با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون خطی ساده، فرضیهٔ فوق تأیید می شود، زیرا سطح معناداری برابر با ۰/۰۰۰ است. همچنین این نتیجه حاصل شده که به ازای هر واحد تغییری که در متغیر مستقل ایجاد می شود، ۰/۳۴۲ واحد تغییر در متغیر وابسته به وجود می آید (جدول شماره ۱۳). با توجه به نتایج این تحلیل، نمودار پراکنش رگرسیون ترسیم

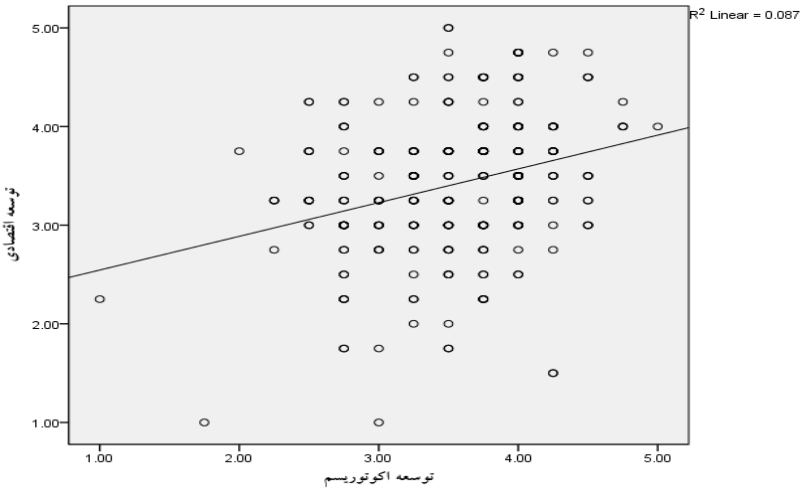
[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

گردیده است. این نمودار مشخص می کند که توسعهٔ اکوتوریسم، توسعهٔ اقتصادی را به دنبال دارد. این نمودار رابطهٔ متوسط به بالایی را بین این دو متغیر نشان می دهد (شکل شماره ۸).

جدول ۱۴: تحلیل رگرسیون (تأثیر توسعهٔ اکوتوریسم در توسعهٔ اقتصادی)

مدل رگرسیون	ضریب استاندارد نشده		ضریب استاندارد	T	Sig
	B	خطای معیار	Beta		
مقدار ثابت	۲/۲۰۴	۰/۲۳۲		۹/۵۱۶	۰/۰۰۰
توسعهٔ اکوتوریسم	۰/۳۴۲	۰/۰۶۴	۰/۲۹۵	۵/۳۲۱	۰/۰۰۰

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان

شکل ۸: نمودار رگرسیون رابطهٔ بین توسعهٔ اکوتوریسم و توسعهٔ اقتصادی

(مأخذ: مطالعات میدانی نگارنده)

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر اکوتوریسم شهرستان ارومیه با استفاده از تکنیک SWOT نشان داد که:

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

۱- در جدول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی از میان ۴ معیار اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، محیطی و نهادی، عامل محیطی با بالاترین امتیاز (امتیاز وزنی ۱/۴۲۶) به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت شهرستان شناخت شد. با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین منابع اکوتوریسم عوامل محیطی است می‌توان این امر را نشانه پتانسیل‌های بالای منطقه در زمینه توسعه اکوتوریسم دانست. در میان نقاط ضعف عامل نهادی (با امتیاز وزنی ۲/۱۴۸) به عنوان مهم ترین نقطه ضعف شهرستان شناسایی شد. این امر نشان می‌دهدکه عمده محدودیت‌ها و ضعف‌های توسعه اکوتوریسم منطقه ریشه در مسایل نهادی و اداری دارند لذا لزوم توجه به رفع این ضعف‌ها جهت توسعه اکوتوریسم اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد.

۲- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی نشان داد که بیشترین فرصت‌های موجود جهت توسعه اکوتوریسم منطقه متعلق عامل محیطی (با امتیاز وزنی ۱/۰۹) می‌باشد. با استفاده از این فرصت‌ها می‌توان از تهدیدها دوری کرد و نقطه ضعف‌ها را به قوت تبدیل نمود. علی‌الرغم این فرصت، عامل نهادی (با امتیاز وزنی ۱/۹۲) به عنوان بزرگترین تهدید توسعه اکوتوریسم منطقه شناسایی شد و بعد از آن تهدید محیطی دومین تهدید جدی شناخته شد.

۳- مقایسه عوامل داخلی و خارجی و امتیاز وزنی آن‌ها نشان داد که شهرستان ارومیه با مجموع ۴۰ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و با امتیاز وزنی ۳/۱۳ و ۲/۸۲ به ترتیب برای نقاط قوت و فرصت، پتانسیل‌ها و توانمندی‌های فراوانی برای توسعه اکوتوریسم دارد ولی در عین حال ۱۹ نقطه ضعف و تهدید فراروی اکوتوریسم منطقه به عنوان محدودیت‌ها و تنگناها و با امتیاز وزنی ۳/۷۸ و ۳/۲۲ به ترتیب برای ضعف‌ها و تهدیدها نشان می‌دهد که اکوتوریسم این منطقه با چالش‌ها و مشکلات جدی و اساسی مواجه است که از نمونه‌های بارز آن می‌توان به دریاچه ارومیه به عنوان مهم‌ترین پدیده اکوتوریسمی این منطقه اشاره کرد. بنابراین در صورت توجه نکردن به این چالش‌ها و عدم تغییر رویکرد حاضر در زمینه گردشگری، نه تنها نمی‌توان آینده‌ای چندان امیدبخش برای توسعه اکوتوریسم این منطقه تصور نمود، بلکه منابع اکوتوریسمی این شهرستان را نیز دست خواهیم داد.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

نتایج پژوهش همچنین نشان داد که توسعه اکوتوریسم در توسعه اقتصادی منطقه تأثیر بسیار زیادی دارد. بنابراین بایستی با اتخاذ رویکرد برنامه‌ریزی فرابخشی در زمینه گردشگری و مدیریت صحیح ضمن کاهش نقاط ضعف و تهدیدها و حداکثر استفاده از قوت‌ها و فرصت‌ها، زمینه‌های حفظ میراث ارزشمند طبیعی و فرهنگی منطقه را فراهم نمود تا بدین وسیله گامی اساسی در جهت پایداری محیطی، اقتصادی و اجتماعی برداشته شود.

***این مقاله برگرفته از رساله کارشناسی ارشد آقای نصرت مرادی است که در دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی دانشگاه اصفهان به راهنمایی آقای دکتر سید اسکندر صیدایی و مشاوره دکتر حسنعلی غیور تهیه شده است.**

منابع

۱- اریسیان، نسرین، ۱۳۸۲، شناسایی ومعرفی جاذبه‌های اکوتوریسم در شهرستان سمیرم، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان.

۲- حافظ‌نیا، محمد رضا، ۱۳۸۶، روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ یازدهم، تهران، انتشارات سمت، ۳۴۸ صفحه.

۳- خالدی، شهریار، منشی زاده، رحمت الله، ریکا، جهانبخش، خالدی، شاهین و شبنم خالدی، ۱۳۹۰، امکان سنجی جاذبه‌های توریستی- اگرواکوتوریستی در توسعه روستایی با تأکید بر باغات گیلاس و استفاده از مدل SWOT مورد: دهستان لواسانات کوچک، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال یازدهم، شماره ۲۳، صص ۲۳-۷.

۴- خسروی نژاد، محبوبه ۱۳۸۷، گردشگری خانهٔ دوم و اثرات آن بر جوامع روستایی، دانشگاه اصفهان: گاهنامهٔ اطلس، شمارهٔ نهم.

۵- دربیگی، مزدک، ۱۳۷۹، درآمدی بر طبیعت‌گردی و پیامدهای اقتصادی آن، فصلنامه نامه پژوهش، شماره ۱۶ و ۱۷، صص ۲۵۶-۲۳۹.

۶- رضوانی، علی اصغر، ۱۳۸۵، جغرافیا و صنعت توریسم، چاپ ششم، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور، ۲۳۸ صفحه.

۷- زنگی آبادی، علی و مصطفی محمدی ده‌چشمه، ۱۳۸۷، امکان‌سنجی توانمندی‌های گردشگری طبیعی استان چهار محال بختیاری به روش SWOT، مجله محیط شناسی، سال سی و چهارم، شماره ۴۷، صص ۱۰-۱.

۸- سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۵، فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های استان آذربایجان غربی (شهرستان ارومیه)، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۵۳۸ صفحه.

۹- طهماسبی پور، راضیه، ۱۳۸۹، تحلیل توانمندی‌های توریستی شهرستان باغملک به عنوان قطب اکوتوریسم استان خوزستان، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی دانشگاه اصفهان.

۱۰-مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷، سالنامه آماری استان آذربایجان غربی.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]

۱۱-هانگر، جی دیوید و توماس ال، ویلن، ۱۳۸۱، مبانی مدیریت استراتژیک، ترجمه سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، چاپ اول، تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۳۴۴ صفحه.

12- Adabowa Aidoo, A. (2009): A Critical Assessment Of Tourism As a Development Strategy In Ghana: With Particular Emphasis On The Opportunities And Dilemmas Of Ecotourism And Cultural Tourism. A dissertation submitted to the Faculty of the University of Delaware in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Urban Affairs and Public Policy.
13- Anne Vere Slinger, V. (2002). Ecotourism in a small Caribbean Island: lessons learned for economic development and nature preservation. A Dissertation presented to the graduate school of the University of Florida in partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy (PhD).
14- Arslan, O., Deha Er, I. (2008), SWOT analysis for safer carriage of bulk liquid chemicals in tankers. Journal of Hazardous Materials 154 (2008) 901–913.
15- Banerjee, A. (2007). An evaluation of the potential and limitations of ecotourism as a vehicle for biodiversity conservation and sustainable development in the protected areas of India. A dissertation submitted to the Faculty of the University of Delaware in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in Environmental and Energy Policy.
16- Black, R., Crabtree, A. (2007). Quality assurance and certification in ecotourism.CAB International 2007. 516 pages.
17- Ceballos-Lascurain, H. (1987) The future of ecotourism. Mexico Journal (January), 13–14.
18- Fennell, D. (2008). Ecotourism. London and New york: Routledge. 281 pages.
19- Gartner Jones, L. (1997): A Participatory Design Process to Prepare a Conceptual Ecotourism Plan for the Calakmul Biosphere Reserve, State of Campeche, Mexico. A terminal project submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master of Landscape Architecture Degree. State university of New York college of Enviromental Science and Foresty.
20- Higham, J., (2007). Critical Issues in Ecotourism: Understanding a complex tourism phenomenon. Oxford: Butterworth-Heinemann. 439 pages.
21- Hill, J., Gale, T. (2009). Ecotourism and Environmental Sustainability Principles and Practice. England: Ashgate Publishing Limited.
22- Holden, A. (2008). Environment and Tourism. New York: Routledge. 274 pages.
23- Honey, M. (1999): Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? Island Press,Washington DC.568 pages.
24- Liang Lee, K., Chih Huang, W., Yuan Teng, J. (2009), Locating the competitive relation of global logistics hub using quantitative SWOT analytical method. Qual Quant (2009) 43:87–107.
25- McDonald, M. H. B. (1993). marketing plans. Oxford: Butterworth-Heinemann.578 pages.
26- Morales Soriano, A. (2007). Ecotourism in Mexico. A thesis submitted in conformity with the requirments forthe degree of Master of Laws (LLM), Graduate Department of Law, in the University of Toronto.
27- P. Bookbinder, M., Dinerstein, E., Rijal, A., Cauley, H., Rajouria, A. (1998). Ecotourism's Support of Biodiversity Conservation. Conservation Biology, pp 1399–1404 Volume 12, No. 6.
28- Stone, M., Wall, G. (2004). Ecotourism and Community Development: Case Studies from - - Hainan, China. Environmental Management Vol. 33, No. 1, pp. 12–24.
29- Wearing, S., Neil, J. (2009). Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities?.Butterworth-Heinemann, Oxford, UK. 286 pages.
30- Weaver, D. (2001): The Encyclopedia of Ecotourism. Wallingford, Oxon.: CABI Publishing. 668 pages.
31- Weaver, D. (2002): Ecotourism. John Wiley & Sons, Milton, Australia. 360 pages.
32- Weaver, D., Lawton, L. (2007): Twenty years on: the state of contemporary ecotourism research. Tourism Management, 28, 1168–1179.
33- Yuksel, I., Dagdeviren, M. (2007), Using the analytic network process (ANP) in a SWOT analysis – A case study for a textile firm. Information Sciences 177 (2007) 3364–3382.

[Downloaded from georesearch.ir on 2026-11-12]